

Honnan jön a pofon?

Próbáld meg, mondta Apám, és kezembe adta a kést, a kaszá, a kalapácsot. Szavait megfogadtam, megfogtam a szerszámok nyelét, de a fogásokat nem éreztem. Nem rózsát szemezni, sem fűvet vágni nem tanultam meg, és lécet, ládát, cipőtalpat szögelni — ez sem lett az erősségem. Egy időben, irodalmi pályára sodródásom kezdetén, tudatosan is kerültem minden kézzel fogható munkát, s ma sem rajongok a testmozgás ilyesféle gyakorlataiért — holott tudom már, hogy megcsinálni valamit, elkezdeni és befejezni, végbeinni a legnagyobbak közül való, ami megadatik az embernek. Egy szöveget jól bevérni ugyanolyan alkotás, mint verset írni. S nem a különbségek fontosak, hanem a lényegi azonosságok, mindenekelőtt a forma érzékelése, ami viszont egyenesen a boldogsággal áll összeköttetésben.

A próbálkozás, mint a teremtés megkísértése, persze sokféleképpen értékelhető és üzhető. Megvetni is lehet, ha másért nem, hát primitív gyakorlatiasságáért, a találgatás megalázó elvetlensége miatt, hogy nem tudom, de próbálok. Próbál-gatom. A -gatás idétlenségénél még az abszurditás is vonzóbb: addig rázni egy alkatrészeire bontott órát, míg a megfelelő mozdulat után összeáll és működni kezd... S a műhelybe máris belopakodik, a szerszámok közé vegyül elmetornáztatónak a spekuláció.

A kelet-közép-európai szocializmus évtizedeiben volt alkalmam bőszéggel tapasztalatokat gyűjteni a -gatásról és rázásról, Petri György versével szölvá: „kiismerni romhegyem ingó statikáját”, bár jól tudtam — tudtuk: néhányan? sokan? —, hogy „jaj annak, aki a járást itt megtanulta”. Igaz, annak is, aki nem. S a két jaj között mégis tehető különbség. Nemcsak spekulatív, hanem gyakorlatice is.

A próbálkozás szinte beláthatatlan képzetkörében bolyongva a legellen-
tétesebb irányokba mozdulhat a kép-

zelet. Már-már archimédeszinek tűnik föl előttem ez a szó. Rába György emlékezetes filozófiai versében, a *Próbaidőben* a létértelmezés mélységeibe vezet, s így a szemző-kés forgatásától meg a romos társadalmi rendszer sikátoraiban járni próbáló ember lépteitől sem idegen — az egészről van szó: praxis és spekuláció összesség.

Én itt most mit próbálok? Bolyongást egy szó körül, a kötetlenség felelősségét tenyérnyi (talpalatnyi) újságpapíron, amire vágyam sokszor volt, lehetőségem ritkábban

akadt az utóbbi évtizedekben. Meglett korban is kezdet hát ez a próba, amely csillagszórós szaltókkal már nem kecsegtet, de meglepetést hozhat még. S talán nem olyasfélé, mint a maláj birkózónak, aki jobbról várta és balról kapta a pofont, hogy továbbra is az irodalomnál maradjak. Az ember kedves hőse ötven után különben sem Fülíg Jimmy, a zseniális világcsavargó, hanem Hallgatag Drugics, a Melanie nevű lét-rajával.

Jellempróbáló idők járnak, lélek-
próbáló változások szakadnak ránk

MÉSZÁROS ANDRÁS KARIKATÚRAJA

— ilyesféle szavakat hallunk, mon-
dunk, olvasunk; s hogy próbákó va-
gyunk egy balul végződő kísérlet
felszámolásában, egy másik beindí-
tásában, mint egyes szám első sze-
mély. Próbálgatjuk tömegesen az új
ruhákat, ez bő, ez szűk... no mind-
egy, majd meghízunk és lefogunk,
tessék becsmagolni mind. Ez is iro-
dalom, persze, **Eörsi István** verse a
műfordításról, gyatra prózába torzít-
va. Kell-e röstellenem, hogy ilyen
irodalmias vagyok, képzeletemben
idézet szül idézetet? A foglalkozási
ártalomból adódó egysíkúagon túl
az irodalomnak ez a legszebb esé-
lye: a névadás, a közeledés a név-
hez. A *talál-gatás*, hogy honnan jön
a pofon.

Az irodalomtól, a szótól pedig még-
sem kellene félni. A szép szótól sem.
Mondjuk attól: *szóadásüveg*. Vagy
más ilyesféletől. Nekem sok szó tet-
szik. A *csörtet* — nem.

1968-ban, mikor először akartunk
csoportba verődni és folyóiratot in-
dítani, néhány játéknak is nekivág-
tunk. Szorongó nagyképűséggel azt
hajtogattuk, hogy mindegy, miről
írunk, mert minden téma ránk vall,
ha megfogalmazzuk. Aztán megfor-
dítottuk a játékot, és egyetlen szót
választottunk önjellemzésre. Egy-
kőnk azt mondta: *töredék*, a mási-
kunk: *dekopirozottumbócn* — én
meg: *próbálgatás*. Tartok tőle —
reménykedem benne? —, hogy ma is
csak ez jutna eszembe egy ilyesféle
játékban. Akkor meg semmi baj?

Jó lenne most visszahajolni és azt
mondani, hogy jól van, nem vesztett
el semmi sem, s hogy végül minden
kikerekedik, tessék. Ez igazán szép
lenne, ügyes mutatvány, de nem vol-
na igaz. S nemcsak az elmúlt évtize-
dek miatt (amelyek nem veszttek el
ugyan, de túl sokat ácsorogtunk
képzelt kirakataik előtt), hanem a
jelen heteinek, napjainak riasztó
zürzavara miatt sem... A *hatalom
újrafelosztásának kínzó sekélyessé-
gét* érzékelve, az ember kedvetlenül
állapítja meg, hogy a pofon mindig
ugyanonnan jön, s ehhez az iroda-
lomnak, meg a hozzá hasonló embe-
ri csacskaságoknak semmi köze. Szá-
momra (így látom), marad a *szóadás-
üveg* vagy más esetleges szépség, ir-
tózás a pátosztól és vonzódás hozzá
— bolyongás Hallgatag Drugics ol-
dalan.